

Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (prvního senátu)

27. ledna 2021 *

„Řízení o předběžné otázce – Ochrana spotřebitelů – Směrnice 93/13/EHS – Zneužívající ujednání ve spotřebitelských smlouvách – Článek 3 odst. 1, čl. 4 odst. 1 a čl. 6 odst. 1 – Posouzení zneužívající povahy smluvních ujednání – Ujednání, které předem stanoví potenciální výhodu věřitele v případě odstoupení od smlouvy – Významná nerovnováha v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy – Okamžik, k němuž musí být nerovnováha posuzována – Určení zneužívající povahy ujednání – Důsledky – Nahrazení zneužívajícího ujednání dispozitivním ustanovením vnitrostátního práva“

Ve spojených věcech C-229/19 a C-289/19,

jejichž předmětem jsou dvě žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU, podané rozhodnutím Gerechtshof te Amsterdam (odvolací soud v Amsterdamu, Nizozemsko) (C-229/19) ze dne 5. března 2019, došlým Soudnímu dvoru dne 14. března 2019, a rozhodnutím Gerechtshof Den Haag (odvolací soud v Haagu, Nizozemsko) (C-289/19), ze dne 2. dubna 2019, došlým Soudnímu dvoru dne 9. dubna 2019, v řízeních

Dexia Nederland BV

proti

XXX (C-229/19),

Z (C-289/19),

SOUDNÍ DVŮR (první senát),

ve složení J.-C. Bonichot, předseda senátu, L. Bay Larsen, C. Toader, M. Safjan a N. Jääskinen (zpravodaj), soudci,

generální advokát: G. Pitruzzella,

vedoucí soudní kanceláře: M. Ferreira, vrchní radová,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 3. září 2020,

s ohledem na vyjádření předložená:

- za Dexia Nederland BV J. de Bie Leuveling Tjeenkem, J. M.K.P. Cornegoorem a P.W. Post, advocaten,
- za XXX J. B. Maliepaardem, advocaat,

* Jednací jazyk: nizozemština.

- za Z J. B. Maliepaardem, advocaat
- za Evropskou komisi původně N. Ruiz Garcíou, P. Vanden Heedem a M. van Beekem, poté N. Ruiz Garcíou a P. Vanden Heedem, jako zmocněnci,

s přihlédnutím k rozhodnutí, přijatému po vyslechnutí generálního advokáta, rozhodnout věc bez stanoviska,

vydává tento

Rozsudek

- 1 Žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce se týkají výkladu směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách (Úř. věst. 1993, L 95, s. 29; oprava Úř. věst. 2016, L 303, s. 26, Zvl. vyd. 15/02, s. 288).
- 2 Tyto žádosti byly podány v rámci dvou sporů, v nichž stojí Dexia Nederland BV (dále jen „Dexia“) proti spotřebitelům ve věci odmítnutí zaplacení částek ze závěrečného vyúčtování vyhotoveného touto společností v návaznosti na odstoupení od leasingových smluv na nákup akcií uzavřených mezi těmito spotřebiteli a právní předchůdkyní společnosti Dexia.

Právní rámec

Unijní právo

- 3 Třináctý bod odůvodnění směrnice 93/13 zní:

„vzhledem k tomu, že se předpokládá, že právní nebo správní předpisy členských států, které přímo nebo nepřímo stanoví ujednání spotřebitelských smluv, neobsahují zneužívající ujednání; že se proto nejvíce jako nezbytné podřídit ustanovením této směrnice ujednání, která odrážejí závazné právní nebo správní předpisy a zásady nebo ustanovení mezinárodních úmluv, jejichž stranami jsou členské státy nebo [Evropská unie]; že v tomto ohledu „závazné právní nebo správní předpisy“ v čl. 1 odst. 2 zahrnují také pravidla, která se v souladu s právními předpisy použijí mezi smluvními stranami, pokud nebylo ujednáno jinak“.

- 4 Článek 1 této směrnice stanoví:

„1. Účelem této směrnice je sblížit právní a správní předpisy členských států týkající se zneužívajících ujednání ve smlouvách uzavíraných mezi prodávajícím zbožím nebo poskytovatelem služeb a spotřebitelem.

2. Smluvní ujednání, která odrážejí závazné právní a správní předpisy a ustanovení nebo zásady mezinárodních úmluv, jejichž stranami jsou členské státy nebo [Unie], zejména v oblasti dopravy, nejsou předmětem ustanovení této směrnice.“

- 5 Článek 3 odst. 1 a 3 uvedené směrnice stanoví:

„1. Smluvní ujednání, které nebylo individuálně sjednáno, je považováno za zneužívající, jestliže v rozporu s požadavkem poctivosti způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele.

[...]

3. Příloha obsahuje informativní a nevýčerpávající seznam ujednání, která mohou být považována za zneužívající.“

6 Podle bodu 1 písm. e) této přílohy patří k těmto ujednáním taková ujednání, jejichž předmětem nebo účinkem je „zavázat spotřebitele, který neplní svůj závazek, k nepřiměřeně vysoké náhradě“.

7 Článek 4 odst. 1 téže směrnice upřesňuje:

„Aniž je dotčen článek 7, posuzuje se zneužívající povaha smluvního ujednání s ohledem na povahu zboží nebo služeb, pro které byla smlouva uzavřena, a s ohledem na všechny okolnosti v době uzavření smlouvy, které provázely její uzavření, a na všechna ostatní ujednání smlouvy nebo jiné smlouvy, ze kterých vychází.“

8 Článek 6 odst. 1 směrnice 93/13 stanoví:

„Členské státy stanoví, že zneužívající ujednání použitá ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem nejsou podle jejich vnitrostátních právních předpisů pro spotřebitele závazná a že smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotýcných zneužívajících ujednání.“

9 Článek 7 odst. 1 této směrnice stanoví:

„Členské státy zajistí, aby v zájmu spotřebitelů a soutěžitelů byly k dispozici odpovídající a účinné prostředky zabraňující dalšímu používání zneužívajících ujednání ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé se spotřebiteli.“

Nizozemské právo

10 Článek 6:271 Burgerlijk Wetboek (občanský zákoník), ve znění použitelném na skutkový stav v původním řízení (dále jen „BW“), stanoví:

„Ukončení smlouvy zprošťuje smluvní strany od závazků přijatých na jejím základě. Pokud již byly tyto závazky splněny, zůstává právní základ pro dodržení těchto závazků zachován, avšak stranám vzniká povinnost vrátit nebo nahradit plnění, která již obdržely.“

11 Článek 6:277 BW zní takto:

„1. V případě úplného nebo částečného ukončení smlouvy je smluvní strana, jejíž nesplnění povinnosti bylo důvodem pro ukončení smlouvy, povinna druhé smluvní straně nahradit škodu, která jí vznikla v důsledku toho, že smlouva mezi stranami nepokračuje, ale že byla ukončena.

[...]“

12 Článek 7A:1576e BW zní takto:

„1. Kupující je vždy oprávněn provést předčasnou úhradu jedné nebo několika nesplacených splátek kupní ceny.

2. V případě jednorázové předčasné platby celé zbývající dlužné částky má nárok na odpočet ve výši 5 % ročně z každé splátky zaplacené předem.

3. Smluvní strany se mohou odchýlit od ustanovení tohoto článku ve prospěch kupujícího.“

Spory v původních řízeních a předběžné otázky

- 13 Základem sporů v původních řízeních je odmítnutí XXX a Z uhradit zůstatky ze závěrečných vyúčtování vypracovaných společností Dexia poté, co odstoupila od leasingových smluv na nákup akcií, které tito spotřebitelé uzavřeli s právní předchůdkyní společnosti Dexia, z důvodu prodlení s platbou měsíčních splátek, které uvedené společnosti dlužili.
- 14 V rámci tohoto typu smluv si leasingový nájemce, který je obvykle spotřebitelem, vypůjčí od banky na určité období peněžitou částku označovanou jako „jistina“, za níž tato banka pořídí akcie na jeho účet a v jeho prospěch. Uvedená banka zůstává vlastníkem těchto akcií až do úplného splacení takto vypůjčené částky, ale případné dividendy jsou vypláceny leasingovému nájemci. Po celou dobu trvání leasingové smlouvy hradí leasingový nájemce měsíční splátku odpovídající úrokům z jistiny a v některých případech jejímu splacení. Po ukončení smlouvy jsou akcie prodány a dlužník obdrží příjem z tohoto prodeje po odečtení zbývajících částky jistiny a měsíčních splátek, které bance případně ještě dluží.
- 15 Ze spisu, který má Soudní dvůr k dispozici, vyplývá, že Dexia předčasně ukončila leasingové smlouvy z důvodu opožděných plateb v souladu se zvláštními podmínkami smluv dotčených v původním řízení. Při ukončení těchto smluv vystavila závěrečné vyúčtování podle článků 6 a 15 těchto zvláštních podmínek. Tato ustanovení stanoví:

„6. Pokud a) je leasingový nájemce přes písemnou upomínku v prodlení se zaplacením jedné nebo několika měsíčních splátek nebo se splněním jakéhokoli jiného závazku vyplývajících ze smlouvy nebo z jakékoli jiné leasingové smlouvy podobné zde dotčené smlouvě, nebo pokud b) leasingový nájemce podá návrh na vyrovnávací řízení nebo je na něj prohlášen úpadek, je banka oprávněna okamžitě ukončit smlouvu a všechny podobné leasingové smlouvy a požadovat zaplacení veškerého zůstatku ze všech leasingových částek dohodnutých na základě všech platných leasingových smluv, které jsou podobné této smlouvě, a prodat cenné papíry na burze nebo jiným způsobem v okamžiku, který určí banka. Výnos z prodeje musí banka odečíst od částky, kterou jí dluží leasingový nájemce. Případný kladný zůstatek vyplatí banka leasingovému nájemci.

15. [...] V případě odstoupení od smlouvy se pohledávka leasingového nájemce skládá z částky odpovídající tržní hodnotě cenných papírů ke dni odstoupení od smlouvy po odečtení částky odpovídající aktualizované hodnotě neuhrazeného zůstatku z celkové částky dohodnuté na základě leasingu. Aktualizovaná hodnota se vypočítá v souladu s ustanovením článku 7A:1576e odst. 2 BW.“

- 16 Předkládající soudy poukazují na skutečnost, že Hoge Raad der Nederlanden (Nejvyšší soud Nizozemska) se nedávno vyslovil ke slučitelnosti těchto ujednání se směrnicí 93/13 a v rozsudku ze dne 21. dubna 2017 (NL:HR:2017:773, Dexia v. Tijhuis) rozhodl, že článek 6 zvláštních podmínek smluv dotčených v původním řízení vytváří významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají ze smlouvy, v neprospěch spotřebitele.
- 17 Kromě toho z předkládacích rozhodnutí vyplývá, že podle názoru Hoge Raad der Nederlanden (Nejvyšší soud Nizozemska) způsob výpočtu částky, kterou je Dexia oprávněna požadovat na základě článku 6 zvláštních podmínek smluv dotčených ve věci v původním řízení, nezohledňuje výhodu, kterou má z odstoupení od smlouvy, jelikož částka, kterou obdrží, je znovu úročená, a skutečnost, že Dexia na základě článku 15 zvláštních podmínek aktualizuje částku stále dlužných měsíčních splátek odečtením 5 % ročně, tuto výhodu kompenzuje pouze velmi omezeně. Tento způsob výpočtu totiž vede k tomu, že zhodnocení, jenž Dexia může dosáhnout předčasnou reinvesticí finančních prostředků na kapitálovém trhu, byl stanoven na 5 % ročně. Pokud je tedy tržní sazba vyšší než 5 %, těží Dexia z rozdílu mezi paušální sazbou a skutečnou tržní sazbou. Hoge Raad der Nederlanden (Nejvyšší soud Nizozemska) zdůrazňuje, že Dexii plyne z předčasného ukončení smlouvy značná výhoda v závislosti na úrokové sazbě a na okamžiku odstoupení od smlouvy nebo jejího ukončení.

- 18 Nakonec Hoge Raad der Nederlanden (Nejvyšší soud Nizozemska) uvedl, že v případě nezaplacení má Dexia nadále možnost ukončit smlouvu, a může tedy podle článku 6:277 BW požadovat náhradu škody.

Věc C-229/19

- 19 V roce 1999 uzavřel XXX s právní předchůdkyní společnosti Dexia dvě leasingové smlouvy.
- 20 Z důvodu prodlení XXX a poté, co byl vyzván k zaplacení, ukončila Dexia dne 6. června 2005 předčasně dotčené leasingové smlouvy a vystavila závěrečné vyúčtování.
- 21 Ze spisu, který má Soudní dvůr k dispozici, vyplývá, že Dexia vypracovala závěrečné vyúčtování podle článků 6 a 15 zvláštních podmínek smluv dotčených v původním řízení a účtovala XXX dlužný zůstatek uvedený na tomto vyúčtování.
- 22 XXX podal žaloby, jimiž se domáhal zrušení nebo ukončení obou leasingových smluv a vrácení částek, které zaplatil společnosti Dexia. Dexia podala vzájemnou žalobu, ve které požadovala, aby bylo XXX uloženo zaplatit celkovou částku, která zůstávala dlužná na základě obou leasingových smluv, včetně úroků z prodlení.
- 23 Rozsudkem ze dne 19. listopadu 2008 uložil kantonrechter (kantonální soud, Nizozemsko) společnosti Dexia, aby XXX zaplatila 2 507,69 eura za každou leasingovou smlouvu ve formě odškodnění zvýšenou o zákonné úroky a zamítl její vzájemnou žalobu.
- 24 Obě strany ve věci C-229/19 podaly proti tomuto rozsudku odvolání ke Gerechtshof te Amsterdam (odvolací soud v Amsterdamu, Nizozemsko). Dexia navrhuje, aby byl návrh XXX zamítnut a aby bylo vyhověno jejímu vzájemnému návrhu. XXX se domáhá vyšší náhrady škody, než která mu byla přiznána v prvním stupni.
- 25 V této souvislosti Gerechtshof te Amsterdam (odvolací soud v Amsterdamu) zdůrazňuje, že vzhledem k tomu, že se spor, který projednává, týká smluv uzavřených mezi poskytovatelem finančních služeb a spotřebiteli, musí i bez návrhu zkoumat, zda je ujednání ve zvláštních podmínkách smluv dotčených v původním řízení zneužívající z hlediska kritérií stanovených ve směrnici 93/13, a pokud ano, toto ujednání i bez návrhu zrušit. V návaznosti na rozsudek Hoge Raad der Nederlanden (Nejvyšší soud Nizozemska) citovaný v bodech 16 až 18 tohoto rozsudku, ve kterém byl článek 6 zvláštních podmínek smluv dotčených v původním řízení považován za zneužívající ujednání ve smyslu směrnice 93/13, má přitom Gerechtshof te Amsterdam (odvolací soud v Amsterdamu) pochybnosti o použití těchto kritérií.
- 26 Podle předkládajícího soudu ve věci C-229/19 totiž Hoge Raad der Nederlanden (Nejvyšší soud Nizozemska) zkoumal pouze abstraktně, zda určité ujednání může mít z hlediska vnitrostátní právní úpravy nepříznivé důsledky pro spotřebitele, a dospěl k závěru, že pouhá možnost existence znevýhodnění pro spotřebitele postačuje k tomu, aby takové ujednání bylo považováno za zneužívající ve smyslu směrnice 93/13.
- 27 Tento předkládající soud má však za to, že je třeba zohlednit zejména skutečnost, že leasingové smlouvy na nákup akcií jsou smlouvami s postupným plněním uzavíranými na dobu až 20 let, což znamená, že při uzavírání těchto smluv není v zásadě ještě jisté, zda takový poskytovatel finančních služeb, jako je společnost Dexia, získá v případě předčasného ukončení smlouvy nějakou výhodu. Rozsah této výhody se totiž mění v závislosti na sazbě, která bude platná k okamžiku předčasného ukončení dotčené smlouvy, a za kterou může být předčasně získaná částka během zbývajících doby trvání této smlouvy investována.

- 28 V projednávané věci článek 15 zvláštních podmínek smluv dotčených ve věci v původním řízení předem stanoví případnou výhodu věřitele v případě předčasného ukončení smlouvy ve výši 5 % ročně z neuhrazeného zůstatku částky dohodnuté v leasingové smlouvě během zbývajících doby platnosti smlouvy. Podle uvedeného předkládajícího soudu je třeba nejprve ověřit, zda je ve světle všech okolností projednávané věci stanovení této potenciální výhody společnosti Dexia zneužívající k okamžiku uzavření smluv dotčených v původním řízení či nikoli, například porovnáním tohoto ujednání s těmi, která jsou obvykle používána v podobných případech prodeje na splátky nebo s úrokovou sazbou používanou, v rámci soudních řízení, při aktualizaci částek u smluv s jistinou a dobou trvání, které jsou srovnatelné s dotýcnými smlouvami.
- 29 Dále je třeba podle názoru předkládajícího soudu v souladu s judikaturou Soudního dvora určit, zda průměrný, běžně informovaný a přiměřeně pozorný a obezřetný spotřebitel mohl při uzavření dotčené smlouvy souhlasit s tím, že v případě předčasného ukončení smlouvy bude výhoda společnosti Dexia stanovena odchylně od použitelné právní úpravy na základě článků 6 a 15 zvláštních podmínek smluv dotčených v původním řízení, s přihlédnutím ke znaleckým posudkům a znalostem této banky, pokud jde o případný vývoj úrokových sazeb, a k okolnosti, zda si je vědom toho, že při použití článku 6:277 BW by taková výhoda stanovena nebyla (v tomto smyslu viz rozsudky ze dne 14. března 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, body 68 a 69, jakož i ze dne 20. září 2017, Andriuc a další, C-186/16, EU:C:2017:703, body 57 a 58).
- 30 Kromě toho je podle předkládajícího soudu ve věci C-229/19 rozsudek Hoge Raad der Nederlanden (Nejvyšší soud Nizozemska), citovaný v bodech 16 až 18 tohoto rozsudku, v rozporu s rozsudkem ze dne 7. srpna 2018, Banco Santander a Escobedo Cortés (C-96/16 a C-94/17, EU:C:2018:643). V tomto rozsudku totiž Hoge Raad der Nederlanden (Nejvyšší soud Nizozemska) nestanoví žádná určitá kritéria umožňující vnitrostátním soudům posoudit, zda je článek 6 zvláštních podmínek smluv dotčených v původním řízení zneužívající, a má naopak za to, že toto ustanovení je v každém případě neslučitelné se směrnicí 93/13, jelikož v závislosti na určitých okolnostech, které nastanou během doby trvání smlouvy, může mít nepříznivé důsledky pro spotřebitele.
- 31 Nakonec si předkládající soud ve věci C-229/19 klade otázku, jaké důsledky je třeba vyvodit ze zrušení článků 6 a 15 zvláštních podmínek smluv dotčených v původním řízení. V této souvislosti uvádí, že leasingová smlouva na nákup akcií zůstává pro smluvní strany závazná i po zrušení těchto článků, jelikož tato smlouva může bez nich nadále existovat. Dále nesmí mít podle tohoto předkládajícího soudu Dexia možnost dovolávat se ustanovení BW, která jsou za okolností projednávané věci pro spotřebitele ještě méně příznivější.
- 32 Za těchto podmínek se Gerechtshof Amsterdam (odvolací soud v Amsterdamu) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Musí být směrnice 93/13 vykládána v tom smyslu, že podle kritérií stanovených touto směrnicí je nutno považovat ujednání za zneužívající již tehdy, pokud toto ujednání při posouzení s ohledem na všechny okolnosti, které provázely její uzavření, může vytvořit významnou nerovnováhu v závislosti na okolnostech, jež nastanou během platnosti smlouvy, zejména proto, že možná výhoda, která vznikne prodávajícímu nebo poskytovateli v okamžiku předčasného ukončení smlouvy je tímto ujednáním předem stanovena v určité procentní výši ze zbývajících částky leasingu, a to odlišně od použitelných předpisů vnitrostátního práva, podle nichž se tato výhoda nestanoví předem, nýbrž až na základě okolností doprovázejících ukončení smlouvy, zejména na základě úrokové sazby, za níž může být předčasně obdržená částka během zbývajících doby platnosti investována?“

(Věc C-289/19)

- 33 Dne 17. března 2000 podepsal Z jakožto leasingový nájemce s právní předchůdkyní společnosti Dexia dvě leasingové smlouvy na nákup akcií.

- 34 V průběhu roku 2006 ukončila Dexia z důvodu prodlení s platbou předčasně leasingové smlouvy na nákup akcií uzavřených se Z a vystavila na základě článků 6 a 15 zvláštních podmínek smluv dotčených ve věci v původním řízení závěrečné vyúčtování, na kterém jsou uvedeny dlužné zůstatky, které Z odmítl uhradit.
- 35 Ze žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce rovněž vyplývá, že v průběhu sporu mezi společností Dexia a Z prvně uvedená uznala, že finanční situace Z je taková, že platební závazky vyplývající z těchto smluv představují pro dotčeného nepřiměřenou finanční zátěž, a že z tohoto důvodu mu musí na základě vnitrostátní judikatury týkající se důsledků nedodržení povinností řádné péče bankou zaplatit náhradu škody. Podle společnosti Dexia činí tato náhrada škody dvě třetiny již zaplacených měsíčních splátek po odečtení již vyplacených dividend a dvě třetiny zbývajícího dluhu, avšak má za to, že má ještě nárok na zaplacení jedné třetiny měsíčních splátek, které dosud nebyly uhrazeny.
- 36 Rozsudkem ze dne 21. května 2013 kantonrechter (kantonální soud) uložil společnosti Dexia, aby Z na základě vzájemné žaloby jím podané zaplatila částku 18 804,60 eura. Dexia podala proti tomuto rozsudku odvolání k předkládajícímu soudu ve věci C-289/19.
- 37 Rozsudkem ze dne 29. listopadu 2016 tento soud řízení přerušil do vydání rozhodnutí Hoge Raad der Nederlanden (Nejvyšší soud Nizozemska) ve věci, v níž byl vydán rozsudek citovaný v bodech 16 až 18 tohoto rozsudku.
- 38 S ohledem na odpovědi podané Hoge Raad der Nederlanden (Nejvyšší soud Nizozemska) se Z a Dexia nyní před uvedeným předkládajícím soudem neshodují v otázce, zda se Dexia může v případě nemožnosti dovolávat se článku 6 zvláštních podmínek smluv dotčených v původním řízení přesto domáhat náhrady škody na základě ustanovení použitelné vnitrostátní právní úpravy.
- 39 Tentýž předkládající soud uvádí, že otázkou, zda vnitrostátní soud může nahradit zneužívající ujednání dispozitivním ustanovením vnitrostátního práva, se již zabýval generální advokát N. Wahl ve stanovisku ve spojených věcech Banco Santander a Escobedo Cortés (C-96/16 a C-94/17, EU:C:2018:216), v němž učinil závěr, že tato možnost musí být omezena na případy, v nichž by prohlášení neplatnosti zneužívajícího ujednání nutilo soud zrušit smlouvu v celém rozsahu, čímž by byl spotřebitel vystaven takovým důsledkům, že by byl penalizován. Vzhledem k tomu však, že Soudní dvůr měl v těchto spojených věcech za to, že na otázku týkající se tohoto bodu není třeba odpovídat, je nadále nezbytné ji vyjasnit.
- 40 Za těchto podmínek se Gerechtshof Den Haag (odvolací soud v Haagu, Nizozemsko) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:
- „1) Má subjekt, který používá zneužívající ujednání prohlášené za neplatné, jež upravovalo platbu odškodnění pro případ neplnění povinností ze strany spotřebitele, nárok na zákonnou náhradu škody platnou v rámci dispozitivního práva?
- 2) Je pro odpověď na tuto otázku relevantní, zda odškodnění, jež lze nárokovat podle zákonné úpravy náhrady škody, odpovídá odškodnění stanovenému ujednáním prohlášeným za neplatné resp. je nižší či vyšší než toto odškodnění?“

K předběžným otázkám

K předběžné otázce ve věci C-229/19

- 41 Podstatou předběžné otázky *Gerechtshof te Amsterdam* (odvolací soud v Amsterdamu) je, zda ujednání obsažené v takové aleatorní smlouvě, jako jsou leasingové smlouvy na nákup akcií dotčené v původním řízení, jež stanoví předem výhodu, kterou má prodávající nebo poskytovatel v případě předčasného ukončení smlouvy, musí být považováno za zneužívající podle ustanovení směrnice 93/13 pouze z toho důvodu, že toto ujednání, posuzované výlučně z hlediska okolností, které provázely uzavření dotčené smlouvy, může během plnění této smlouvy způsobit významnou nerovnováhu v právech a povinnostech, které z ní vyplývají.
- 42 V projednávané věci, jak bylo připomenuto v bodě 15 tohoto rozsudku, vyplývá ze spisu, který má Soudní dvůr k dispozici, že Dexia má podle článku 6 zvláštních podmínek týkajících se smluv dotčených ve věci v původním řízení v případě předčasného ukončení těchto smluv od okamžiku odstoupení od smlouvy nárok na nezaplacené úroky až do okamžiku jejího předčasného ukončení, jakož i na jistinu a úroky, které by musely být zaplacený během období od tohoto předčasného ukončení do původně dohodnutého konce této smlouvy. Článek 15 těchto zvláštních podmínek stanoví aktualizaci ve výši 5 % ročně této jistiny a těchto úroků, čímž tedy stanoví předem výhodu, kterou má společnost Dexia v případě předčasného ukončení smlouvy, jelikož rychleji získá uvedenou jistinu a uvedené úroky, které pak může znovu investovat.
- 43 Úvodem je třeba poznamenat, že otázka položená *Gerechtshof te Amsterdam* (odvolací soud v Amsterdamu) vychází z předpokladu, že články 6 a 15 zvláštních podmínek smluv dotčených ve věci v původním řízení musí být vykládány společně, i když se strany sporu v této otázce neshodují.
- 44 V tomto ohledu postačí připomenout, že podle ustálené judikatury je ke zjištění a posouzení skutkového stavu ve sporu, který mu byl předložen, jakož i k výkladu a uplatňování vnitrostátního práva, příslušný pouze předkládající soud (rozsudek ze dne 8. června 2016, *Hünnebeck*, C-479/14, EU:C:2016:412, bod 36). Soudní dvůr totiž musí vzít v rámci rozdělení pravomocí mezi unijní a vnitrostátní soudy v úvahu skutkový a legislativní kontext, do něhož jsou předběžné otázky zasazeny, tak jak je vymezen v předkládacím rozhodnutí (rozsudek ze dne 6. prosince 2018, *Preindl*, C-675/17, EU:C:2018:990, bod 24).
- 45 Kromě toho je třeba upřesnit, že podle ustálené judikatury Soudního dvora se jeho pravomoc v této oblasti vztahuje na výklad pojmu „zneužívající ujednání“ uvedeného v čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 a v příloze této směrnice, jakož i na kritéria, která vnitrostátní soud může nebo musí použít při přezkumu smluvního ujednání s ohledem na ustanovení této směrnice, přičemž je věcí tohoto soudu, aby s přihlédnutím k uvedeným kritériím rozhodl o konkrétní kvalifikaci předmětného smluvního ujednání v závislosti na okolnostech daného případu. Z toho vyplývá, že se Soudní dvůr musí omezit na to, že předkládajícímu soudu poskytne vodítka, která by posledně uvedený měl zohlednit při posuzování zneužívající povahy předmětného ujednání (rozsudek ze dne 3. září 2020, *Profi Credit Polska*, C-84/19, C-222/19 a C-252/19, EU:C:2020:631, bod 91 a citovaná judikatura).
- 46 Podle čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 je smluvní ujednání považováno za „zneužívající“, jestliže způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají ze smlouvy uzavřené mezi spotřebitelem a prodávajícím nebo poskytovatelem, v neprospěch spotřebitele.
- 47 Odkazem na pojmy „poctivost“ a „významná nerovnováha v právech a povinnostech stran“, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele, ustanovení čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 však pouze abstraktně definuje prvky, které dávají smluvnímu ujednání, které nebylo individuálně sjednáno, zneužívající povahu (rozsudek ze dne 14. března 2013, *Aziz*, C-415/11, EU:C:2013:164, bod 67 a citovaná judikatura).

- 48 Soudní dvůr tedy rozhodl, že za účelem zodpovězení otázky, zda ujednání způsobuje „významnou nerovnováhu“ v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele, je třeba zohlednit především vnitrostátní právní úpravu, která se použije pro případ, že si smluvní strany samy daný aspekt neupravily. Právě tato srovnávací analýza vnitrostátnímu soudu umožní zhodnotit, zda a případně do jaké míry je právní postavení spotřebitele smlouvou zhoršeno ve srovnání s právním postavením, jaké by měl podle platné vnitrostátní právní úpravy. Stejně tak by za tímto účelem mělo být zkoumáno právní postavení, v jakém se daný spotřebitel nachází s ohledem na prostředky, které má podle vnitrostátních právních předpisů k dispozici pro zabránění dalšímu používání zneužívajících ujednání (rozsudek ze dne 26. ledna 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, bod 59 a citovaná judikatura).
- 49 Kromě toho co se týče posouzení případné „významné nerovnováhy“, nelze jej omezit na ekonomické posouzení kvantitativní povahy na základě srovnání celkové částky transakce, jež je předmětem smlouvy, s náklady, které nese spotřebitel na základě tohoto ujednání. Významná nerovnováha může totiž vyplývat ze samotného dostatečně závažného zásahu do právního postavení, v němž se v souladu s platnými vnitrostátními ustanoveními nachází spotřebitel jakožto strana dotčené smlouvy, ať již ve formě omezení obsahu práv, která podle těchto ustanovení z této smlouvy vyvozuje, nebo překážky výkonu těchto práv anebo uložení dodatečné povinnosti, kterou vnitrostátní pravidla nestanoví (rozsudek ze dne 3. října 2019, Kiss a CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, bod 51).
- 50 Soudní dvůr navíc rozhodl, že smlouva musí popisovat konkrétní fungování mechanismu, na nějž odkazuje dotčené ujednání, jakož případně i vztah mezi tímto mechanismem a mechanismem stanoveným dalšími ujednáními, tak aby tomuto spotřebiteli byla poskytnuta možnost vyhodnotit na základě přesných a srozumitelných kritérií ekonomické důsledky, které z toho pro něj vyplývají (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 20. září 2017, Andriuc a další, C-186/16, EU:C:2017:703, bod 45, jakož i citovaná judikatura).
- 51 Článek 4 odst. 1 směrnice 93/13 stanoví, že zneužívající povaha smluvního ujednání se posuzuje s ohledem na povahu zboží nebo služeb, pro které byla smlouva uzavřena, a s ohledem na všechny okolnosti v době uzavření smlouvy, které provázely její uzavření, a na všechna ostatní ujednání smlouvy nebo jiné smlouvy, ze kterých vychází.
- 52 Z tohoto ustanovení, jakož i z článku 3 této směrnice, jak je vykládá Soudní dvůr, vyplývá, že posouzení zneužívající povahy smluvního ujednání musí být provedeno k okamžiku uzavření dotčené smlouvy (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 9. července 2020, Ibercaja Banco, C-452/18, EU:C:2020:536, bod 48).
- 53 Podle ustálené judikatury jsou totiž okolnosti uvedené v čl. 4 odst. 1 uvedené směrnice okolnosti, jež mohly být prodávajícímu nebo poskytovateli známy v okamžiku uzavření dotčené smlouvy a mohly mít vliv na následné plnění uvedené smlouvy, přičemž smluvní ujednání může způsobovat nerovnováhu mezi právy a povinnostmi smluvních stran, která se projeví až během plnění této smlouvy (v tomto smyslu viz rozsudky ze dne 20. září 2017, Andriuc a další, C-186/16, EU:C:2017:703, bod 54, ze dne 5. června 2019, GT, C-38/17, EU:C:2019:461, bod 40, jakož i ze dne 9. července 2020, Ibercaja Banco, C-452/18, EU:C:2020:536, bod 48).
- 54 Z této judikatury tedy vyplývá, že podle směrnice 93/13 se musí vnitrostátní soud při posuzování zneužívající povahy ujednání přenést do okamžiku uzavření dotčené smlouvy a posoudit s ohledem na všechny okolnosti, které provázely její uzavření, zda toto ujednání samo o sobě způsobilo nerovnováhu mezi právy a povinnostmi stran ve prospěch prodávajícího nebo poskytovatele. Takové posouzení může sice zohlednit plnění smlouvy, avšak nemůže v žádném případě záviset na vzniku událostí, které nastanou po uzavření smlouvy a jež jsou nezávislé na vůli smluvních stran.

- 55 I když je tedy nesporné, že v některých případech se nerovnováha uvedená v čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 může projevit až v průběhu plnění smlouvy, je třeba ověřit, zda ujednání uvedené smlouvy vykazovala tuto nerovnováhu od okamžiku jejího uzavření, a to i tehdy, pokud by k uvedené nerovnováze mohlo dojít pouze v případě, že by nastaly určité okolnosti, nebo že by uvedené ujednání mohlo za jiných okolností dokonce přinést spotřebiteli prospěch.
- 56 Opačný způsob uvažování by zaprvé znamenal, že posouzení zneužívající povahy ujednání by záviselo na podmínkách, za nichž dochází k plnění smlouvy, a na případném budoucím vývoji okolností, které mají vliv na tuto smlouvu, takže by prodávající nebo poskytovatelé mohli spekulovat o tomto plnění a tomto vývoji, jakož i zahrnout potenciálně zneužívající ujednání a sázet na to, že toto ujednání nebude za určitých okolností kvalifikováno jako zneužívající.
- 57 Zadruhé je třeba připomenout, že čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 stanoví, že zneužívající ujednání nejsou pro spotřebitele závazná, a je tedy třeba na ně nahlížet, jako by nikdy neexistovala. Pokud by však posouzení zneužívající povahy ujednání mohlo záviset na vzniku událostí nastalých po uzavření smlouvy, které jsou nezávislé na vůli stran, mohl by se vnitrostátní soud omezit na vyloučení použití sporného ujednání pouze pro tato období, v nichž musí být předmětné ujednání kvalifikováno jako zneužívající.
- 58 Kromě toho je třeba rovněž připomenout, že z ustálené judikatury Soudního dvora vyplývá, že vnitrostátní soud musí za účelem posouzení případné zneužívající povahy smluvního ujednání, na němž je založen návrh, který mu byl předložen, zohlednit všechna ostatní ujednání dotčené smlouvy (rozsudek ze dne 10. září 2020, A (podnájem sociálního bydlení), C-738/19, EU:C:2020:687, bod 25).
- 59 V případě, že je smlouva uzavřená mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebitelem ze své povahy aleatorní, jako je tomu v případě leasingových smluv o nákupu akcií dotčených ve věci v původním řízení, musí proto vnitrostátní soud rovněž ověřit, zda ujednání nemá na základě interakce s ostatními ustanoveními, která jsou součástí smlouvy, za následek velmi nerovné rozložení rizik, která nesou strany této smlouvy.
- 60 Ze všech výše uvedených úvah vyplývá, že na otázku položenou ve věci C-229/19 je třeba odpovědět tak, že ustanovení směrnice 93/13 musí být vykládána v tom smyslu, že ujednání obsažené v takové aleatorní smlouvě uzavřené mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebitelem, jako jsou leasingové smlouvy na nákup akcií, musí být považováno za zneužívající, pokud s ohledem na okolnosti, které provázely uzavření dotčené smlouvy, a na okamžik jejího uzavření může toto ujednání vytvořit významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran v průběhu plnění této smlouvy, a to i tehdy, pokud by k této nerovnováze mohlo dojít pouze v případě, že by nastaly určité okolnosti nebo že by uvedené ujednání mohlo za jiných okolností dokonce přinést spotřebiteli prospěch. Za těchto podmínek je na předkládajícím soudu, aby ověřil, s ohledem na okolnosti, které provázely uzavření smlouvy, zda ujednání, jež stanoví předem výhodu, kterou má prodávající nebo poskytovatel v případě předčasného ukončení této smlouvy, mohlo způsobit takovou nerovnováhu již od jejího uzavření.

K předběžným otázkám ve věci C-289/19

- 61 Podstatou obou předběžných otázek Gerechtshof Den Haag (odvolací soud v Haagu), které je třeba zkoumat společně, je, zda podnikatel, který jakožto prodávající vnutil spotřebiteli ujednání, které bylo vnitrostátním soudem prohlášeno za zneužívající, a v důsledku toho za neplatné, může požadovat náhradu škody stanovenou dispozitivním ustanovením vnitrostátního práva, které by bylo použitelné v případě neexistence tohoto ujednání.
- 62 Podle ustálené judikatury má vnitrostátní soud na základě čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 povinnost nepoužít zneužívající ujednání, aby nebyla vůči spotřebiteli závazná, vyjma případu, kdy s tím spotřebitel nesouhlasí (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 3. března 2020, Gómez del Moral Guasch,

C-125/18, EU:C:2020:138, bod 58 a citovaná judikatura). Kromě změny vyplývající ze zrušení zneužívajících ujednání musí však tato smlouva v zásadě nadále existovat bez jakékoli jiné změny, je-li v souladu s vnitrostátním právem taková další existence smlouvy právně možná (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 5. června 2019, GT, C-38/17, EU:C:2019:461, bod 42 a citovaná judikatura).

- 63 Pokud tedy vnitrostátní soud konstatuje neplatnost zneužívajícího ujednání ve smlouvě uzavřené mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebitelem, daný soud nemůže doplnit smlouvu tak, že změní obsah tohoto ujednání (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 3. března 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, bod 59 a citovaná judikatura)
- 64 Soudní dvůr totiž rozhodl, že pokud by vnitrostátní soud mohl změnit obsah zneužívajících ujednání v takové smlouvě, mohlo by být ohroženo splnění dlouhodobého cíle stanoveného v článku 7 směrnice 93/13. Tato možnost by mohla přispět k odstranění odrazujícího účinku pro prodávající a poskytovatele vyvolávaného tím, že se taková zneužívající ujednání vůči spotřebiteli jednoduše neuplatní, a mohlo by je to svádět k používání uvedených ujednání, jelikož by věděli, že i kdyby mělo být rozhodnuto o jejich neplatnosti, mohl by vnitrostátní soud smlouvu v nezbytném rozsahu doplnit, takže by jejich zájmy byly tímto způsobem přesto zajištěny (rozsudky ze dne 14. června 2012, Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, bod 69; ze dne 30. dubna 2014, Kásler a Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, bod 79; ze dne 26. března 2019, Abanca Corporación Bancaria a Bankia, C-70/17 a C-179/17, EU:C:2019:250, bod 54, jakož i ze dne 3. března 2020, Gómez del Moral Guasch, C-125/18, EU:C:2020:138, bod 60).
- 65 V projednávané věci ze spisu, který má Soudní dvůr k dispozici, vyplývá, že leasingové smlouvy na nákup akcií dotčené v původních řízeních mohou nadále existovat bez zneužívajícího ujednání.
- 66 V tomto ohledu je třeba uvést, že z judikatury citované v bodech 62 až 64 tohoto rozsudku vyplývá, že v takovém případě, jako je případ ve věci C-289/19, nemá vnitrostátní soud v souladu s čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 pravomoc nahradit zneužívající ujednání dispozitivním ustanovením vnitrostátního práva, pokud zrušení tohoto ujednání soud nenutí k tomu, aby zrušil smlouvu v celém rozsahu, čímž by spotřebitele vystavil zvláště nepříznivým důsledkům, takže by jimi byl penalizován.
- 67 Ze všech výše uvedených úvah vyplývá, že na otázky položené ve věci C-289/19 je třeba odpovědět tak, že ustanovení směrnice 93/13 musí být vykládána v tom smyslu, že podnikatel, který jakožto prodávající vnutil spotřebiteli ujednání, které bylo vnitrostátním soudem prohlášeno za zneužívající, a v důsledku toho za neplatné, nemůže požadovat, pokud smlouva může existovat bez tohoto ujednání, náhradu škody stanovenou dispozitivním ustanovením vnitrostátního práva, které by bylo použitelné v případě neexistence uvedeného ujednání.

K nákladům řízení

- 68 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (první senát) rozhodl takto:

- 1) **Ustanovení směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách musí být vykládána v tom smyslu, že ujednání obsažené v takové aleatorní smlouvě uzavřené mezi prodávajícím nebo poskytovatelem a spotřebitelem, jako jsou leasingové smlouvy na nákup akcií, musí být považováno za zneužívající, pokud s ohledem na okolnosti, které provázely uzavření dotčené smlouvy, a na okamžik jejího uzavření může toto ujednání vytvořit významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran**

v průběhu plnění této smlouvy, a to i tehdy, pokud by k této nerovnováze mohlo dojít pouze v případě, že by nastaly určité okolnosti nebo že by uvedené ujednání mohlo za jiných okolností dokonce přinést spotřebiteli prospěch. Za těchto podmínek je na předkládajícím soudu, aby ověřil, s ohledem na okolnosti, které provázely uzavření smlouvy, zda ujednání, jež stanoví předem výhodu, kterou má prodávající nebo poskytovatel v případě předčasného ukončení této smlouvy, mohlo způsobit takovou nerovnováhu již od jejího uzavření.

- 2) Ustanovení směrnice 93/13 musí být vykládána v tom smyslu, že podnikatel, který jakožto prodávající vnutil spotřebiteli ujednání, které bylo vnitrostátním soudem prohlášeno za zneužívající, a v důsledku toho za neplatné, nemůže požadovat, pokud smlouva může existovat bez tohoto ujednání, náhradu škody stanovenou dispozitivním ustanovením vnitrostátního práva, které by bylo použitelné v případě neexistence uvedeného ujednání.**

Podpisy.